

**Andrzej
Skowron**

Problem rozgraniczenia znamion typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k. i z art. 87 § 1 k.w.

Streszczenie

Problem rozgraniczenia znamion typu czynu zabronionego z art. 87 § 1 k.w. i z art. 178a § 1 k.k. należy do jednego z bardziej kontrowersyjnych z uwagi na brak jednoznacznych kryteriów ich podziału. Autor odstępując od dotychczasowego stanowiska o braku możliwości ustalenia, czy sprawca zachowania polegającego na prowadzeniu pojazdu mechanicznego po zażyciu substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu realizuje znamiona przestępstwa, czy wykroczenia, przedstawia koncepcję dyferencjacji obu typów czynów zabronionych na podstawie oceny całokształtu materiału dowodowego, przy ograniczeniu zakresu dowodu z opinii biegłych.

Słowa kluczowe

Prowadzenie pojazdu, substancja psychoaktywna różna od alkoholu, stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, stan pod wpływem środka odurzającego, opinia toksykologiczna.

Otrzymano 17 lutego 2024 r., zatwierdzono do druku 30 kwietnia 2024 r.

DOI 10.4467/15053520PnD.24.005.20261

Zjawisko dyferencjacji odpowiedzialności karnej w oparciu o instytucję tzw. czynów przepołowionych występuje nie tylko w ustawodawstwie polskim. Także w wielu innych państwach systemu prawa kontynentalnego¹ technika ta wykorzystywana jest dla zróżnicowania odpowiedzialności za określone zachowanie w oparciu o kryterium poziomu ich karygodności. W polskim prawie najbardziej typowym przykładem jest kradzież, penalizowana zarówno jako przestępstwo z art. 278 § 1 k.k., ale i jako wykroczenie z art. 119 § 1 k.w. Również wykroczenie z art. 86 § 1 k.w. i występki z art. 177 § 1 k.k. uważane są za czyny przepołowione². Za

Dr Andrzej Skowron, Sędzia Sądu Rejonowego w Tarnowie.

¹ Przykładowo można wskazać rozwiązania w prawie czeskim i słowackim. Por. W. Radecki, *Kategoryzacja czynów zabronionych pod groźbą kary w prawie polskim, czechosłowackim, czeskim i słowackim*, IUS NOVUM 2012, nr 2.

² Por. P. Pawlik, *Znamiona ilościowe w procesie kontrawencjonalizacji w kontekście zasady nullum crimen sine lege – wybrane zagadnienia*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Studia prawnicze: rozprawy i materiały, 2014, s. 126 i n.

czyn przepołowiony powszechnie uznaje się jednak również prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym pod wpływem alkoholu lub innej substancji psychoaktywnej³. Zachowanie takie penalizowane jest w art. 87 § 1 k.w.⁴ i w art. 178a § 1 k.k.⁵ do pewnego stopnia uzasadniając takie stanowisko. Pogląd ten jest jednak kwestionowany w literaturze przedmiotu⁶.

Kryminalizując prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym i powietrznym w stanie wywołanym zażyciem substancji psychoaktywnej ustawodawca zawarł je w znamionach typów czynów zabronionych zamieszczonych w różnych aktach prawnych i obwarował zróżnicowaną sankcją, co skutkuje określonymi konsekwencjami o charakterze formalno-prawnym. Istnieje jednak wiele argumentów przeciwko uznaniu, że są to czyny przepołowione. W art. 178a § 1 k.k. racją karalności jest prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym w stanie co najmniej ograniczającym zdolność do bezpiecznego w nim udziału spowodowanego użyciem „środka odurzającego”. Z kolei w art. 87 § 1 k.w. dla określenia substancji upośledzającej zdolności psychomotoryczne ustawodawca posłużył się terminem „środek działający podobnie do alkoholu”. Już w uchwale z dnia 15 lutego 1973 r. Sąd Najwyższy stwierdził jednak, że termin ten

³ R. A. Stefański, *Komentarz do art. 178a Kodeksu karnego*, Lex/el., stan prawny na dzień 25 maja 2016 r., teza 19. Również zdaniem W. Radeckiego, „Relacja pomiędzy art. 87 k.w. a art. 178a k.k. jest oparta na konstrukcji czynów karalnych przepołowionych”, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 743. Podobnie M. Budyn-Kulik, która jednak nie porusza problemu granicy stanów wywołanych zażyciem innych środków, niż alkohol, w: *Komentarz do art. 87 Kodeks wykroczeń*, Lex/el., stan na dzień 1 września 2009, teza 15.

⁴ Art. 87 § 1. Kto, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, podlega karze aresztu albo grzywny nie niższej niż 2500 złotych.

⁵ Art. 178a § 1 Kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

⁶ Zdaniem G. Bogdana „omawiane przepisy (art. 178a § 1 k.k. i art. 177 § 1 lub § 2 k.k. – *przyp. aut.*) pozostają (...) w relacji niewłaściwego zbiegu z regulacją art. 87 k.w. Nie ma potrzeby sięgania po art. 10 k.w., jako że w pełni adekwatną reakcją będzie już samo skazanie za występki, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny*, Tom II, s. 453. Przepołowiony charakter wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. i występuku z art. 178a § 1 k.k. kwestionuje A. Skowron, w: *O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia, związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu*, Paragraf na Drodze, 2006, nr 2, s. 24 i n. Również tenże: *Jeszcze raz o problemie braku rozgraniczenia znamion „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający” w kontekście badań laboratoryjnych materiału pobranego od kierowców*, Paragraf na Drodze, 2007, nr 11, tenże, *O nieracjonalnym ustawodawcy i nieskutecznym prawie*, Paragraf na Drodze, 2009, nr 8, tenże, *Problem powracający jak bumerang, czyli ponownie o środkach działających podobnie do alkoholu* Paragraf na Drodze, 2012, nr 8. P. Girdwoyń natomiast uważa, że przepis art. 178a § 1 k.k. pozostaje w relacji niewłaściwego zbiegu z regulacją z art. 87 k.w., co ma oznaczać, że zachodzi krzyżowanie pomiędzy zakresami znamion różnych czynów zabronionych, niemniej przyjęcie kwalifikacji prawnej jednego z nich oddaje całą zawartość popełnionego bezprawia, pozwalając na wyeliminowanie pozostałych, w: *Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w.*, WPP 2012, nr 4, s. 194.

(środek odurzający – *przyp. aut.*) obejmuje nie tylko środki odurzające zdefiniowane w ustawie o środkach farmaceutycznych, odurzających oraz artykułach sanitarnych, ale także inne środki które wywołują stan odurzenia i mogą spowodować ujemne skutki dla fizycznego lub psychicznego zdrowia człowieka⁷. Pogląd ten nie tylko nie był kwestionowany, ale został powtórzony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2007 r.⁸, wydanej pod rządami obecnie obowiązującej ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii⁹. Sąd Najwyższy jeszcze raz powtórzył, że pojęcie środka odurzającego, o którym obecnie mowa jest w art. 178a § 1 k.k. obejmuje nie tylko środki odurzające w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Odnosi się bowiem również do innych substancji pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działających na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem. Oznacza to, że zakres znaczeniowy terminu środek odurzający obejmuje wszelkie substancje psychoaktywne działające na ośrodkowy układ nerwowy, a więc również te z art. 87 § 1 k.w. określone jako „działające podobnie do alkoholu”, w oczywisty sposób nasuwając wątpliwości co do charakteru obu typów czynów zabronionych.

Rodzi się pytanie, dlaczego więc ustawodawca znając treść uchwały z 15 lutego 1973 r. posłużył się terminem „środek odurzający”, skoro prowadząc art. 178a do Kodeksu karnego¹⁰, zamierzał zaostriżyć odpowiedzialność karną, również za prowadzenie pojazdu w komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej w stanie wywołanym zażyciem wszelkiego rodzaju środków działających „podobnie do alkoholu”? Trudno odpowiedzieć na tak postawione pytanie, niewątpliwie jednak nie wskazując dodatkowego kryterium kwalifikującego zachowanie opisane w art. 178a § 1 k.k., ustawodawca stworzył problem trudny do rozwiązania w świetle obowiązujących zasad odpowiedzialności karnej, polegający na braku jednoznacznych kryteriów rozgraniczenia znamion typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k. i z art. 87 § 1 k.w. Ujawnił się on krótko po wejściu w życie powołanej ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. W dyskusji toczącej się głównie wokół kwalifikacji zachowania polegającego na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w komunikacji lądowej po zażyciu substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu¹¹, wysuwano

⁷ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 15 lutego 1973 r. (VI KZP 78/72), OSNKW 1973, nr 5, poz. 57. Pogląd ten został zaaprobowany w doktrynie. Por. Z. Huziuk, *Aktualne problemy narkomanii w Polsce*, Problemy Praworządności 1980, nr 1, s. 45. Także: S. Redo, *Narkomania. Aspekty prawnokarne i kryminologiczne*, Toruń 1979, s. 54.

⁸ Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007 r. (IKZP 36/06), OSNKW 2007 r., nr 3, poz. 21.

⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t. jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1939).

¹⁰ Dodany ustawą z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – *Kodeks karny* (Dz. U. Nr 48, poz. 548 ze zm.).

¹¹ Problem, w jaki sposób kwalifikować zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu niemechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu nie był dotychczas rozważany w literaturze przedmiotu.

różne propozycje jego rozwiązania, które generalnie można podzielić na jakościowe¹² oraz ilościowe¹³. Ponieważ koncepcja, aby za wykroczenie odpowiadała osoba, w której organizmie znajduje się substancja psychoaktywna o stężeniu nie mogącym zakłócać czynności psychomotorycznych przeciw podstawowym zasadom odpowiedzialności karnej¹⁴, szerszą akceptację zyskał pogląd oparty na różnicy w poziomie intoksykacji; w przypadku przestępstwa poziom ten ma być wyższy. Jego zwolennicy zdawali sobie jednak sprawę, że inaczej, niż w przypadku alkoholu, ustawodawca nie wskazał zakresu stężenia substancji psychoaktywnej skutkującej odpowiedzialnością za przestępstwo w relacji do wykroczenia, dlatego pogląd ten uzupełniono stwierdzeniem, że „Stan pod wpływem środka odurzającego oznacza taki stan, w którym środek odurzający oddziałuje na organizm, powodując zakłócenia czynności psychomotorycznych w takim samym stopniu, jakim charakteryzuje się stan nietrzeźwości”¹⁵. Kryterium poziomu intoksykacji, mające decydować o określonej kwalifikacji prawnej, uzupełniono o różnicę stopnia zakłócenia czynności psychomotorycznych odnoszonego do działania alkoholu.

Pogląd ten nie jest jednak także możliwy do zaakceptowania, zwłaszcza na gruncie prawa karnego. Pomijając oczywisty zakaz stosowania analogii na nieko-

¹² Proponowano, aby stwierdzenie w organizmie kierującego obecności środka działającego podobnie do alkoholu, przy wykluczeniu realnego wpływu tego faktu na funkcjonowanie jego organizmu, zawsze prowadziło do uznania, że została złamana zasada określona w art. 45 ust. 1 pkt 1 ustawy *Prawo o ruchu drogowym* i w efekcie skutkowało to odpowiedzialnością za wykroczenie z art. 86 § 2 k.w. lub art. 87 § 1 lub 2 k.w. Tak: T. Huminiak, *Stan „pod wpływem środków odurzających” i stan „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu”*, Paragraf na Drodze, 2004, nr 11, s. 15. Również zdaniem M. Kały, stan po użyciu tych środków występuje, jeżeli są one obecne w organizmie w jakiegokolwiek formie, bez względu na to, czy jest to forma aktywna, czy nieaktywna. *Stan pod wpływem lub pod działaniem można udowodnić jedynie przez wykazanie aktywnych form środków działających podobnie do alkoholu*, w: *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, Paragraf na Drodze, 2004, Nr 11, s. 48. T. Huminiak wysunął również tezę, że o pozostawaniu pod wpływem środka odurzającego świadczy obecność w organizmie aktywnego metabolitu. Stwierdzenie obecności nieaktywnego metabolitu skutkuje stwierdzeniem, że prowadzący pojazd znajdował się w stanie po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu. Zob. T. Huminiak, *Pojęcia „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający” kolejnej uwagi*, Paragraf na Drodze, 2005, Nr 5.

¹³ Zgodnie z tym poglądem „Stan pod wpływem środka odurzającego różni się od stanu po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu stopniem intoksykacji. Różnica sprowadza się do wpływu, jaki wywołuje ów środek na organizm kierującego pojazdem, ten zaś zależy od rodzaju i ilości środka wprowadzonego do organizmu”. R. A. Stefański, *Wykroczenia drogowe. Komentarz*, Kraków 2005, s. 316.

¹⁴ Z zasad konstytucyjnych (przede wszystkim zasady demokratycznego państwa prawnego i wynikającej z niej zasady stosunkowości) wynika, że ustawodawcy nie wolno zakazywać pod groźbą kary zachowań, które nie godzą w dobra mające społeczną wartość, a tym bardziej zachowań całkowicie legalnych. Por. A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny. Komentarz*. Tom I, Warszawa 2007, s. 19.

¹⁵ R. A. Stefański, *Środek odurzający w rozumieniu Kodeksu karnego*, Paragraf na Drodze, 2007, nr 4, s. 14.

rzyść sprawcy w procesie interpretacji przepisów kryminalizujących dane zachowanie¹⁶, stosowanie tego rodzaju porównania należy uznać za wadliwe także z tego powodu, że opiera się na zestawieniu stanu wywołanego spożyciem alkoholu i innej substancji psychoaktywnej, których liczba nie jest bliżej określona. Co więcej, substancje te nie tylko nie działają w podobny sposób, ale zazwyczaj ich działanie jest całkowicie odmienne od działania alkoholu¹⁷. Bardzo często są też przyjmowane po kilka jednocześnie dla wzmocnienia działania lub łącznie z alkoholem.

Powyższy pogląd znalazł jednak akceptację w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W wyroku z 7 lutego 2007 r. (V KK 128/06)¹⁸ Sąd Najwyższy stwierdził, że „Stanem pod wpływem środka odurzającego jest taki stan, który wywołuje – w zakresie oddziaływania na ośrodkowy układ nerwowy, zwłaszcza zakłócenia czynności psychomotorycznych – takie same skutki jak spożycie alkoholu powodujące stan nietrzeźwości. Od tego stanu odróżnia się stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, a więc i środka odurzającego, który w zakresie skutków jest równoważny stanowi po użyciu alkoholu. Stan taki jest znamieniem wykroczeń określonych w art. 86 § 2, 87 § 1 i 2 oraz 96 § 1 k.w.” Stanowisko to było następnie konsekwentnie podtrzymywane w kolejnych orzeczeniach SN¹⁹.

Trzeba zauważyć, że odwołując się do analogii, Sąd Najwyższy złamał jedną z podstawowych zasad prawnych. Zasada *nullum crimen sienne lege* adresowana jest bowiem nie tylko do ustawodawcy, który tworząc przepisy ma obowiązek wskazać w sposób jednoznaczny zakres penalizacji danego typu czynu zabronionego²⁰. Stosując prawo i napotykać na trudności wykładnicze, sądy również nie mogą odwoływać się do analogii²¹. Wykracza to bowiem poza ich kompetencje naruszając zasadę podziału władzy zawartą w art. 10 ust. 1 Konstytucji. Zakaz stosowania analogii jest też powszechnie wskazywany, jako jedna z gwarancji zasady legalizmu²².

Niejako naturalną konsekwencją stanowiska Sądu Najwyższego o istnieniu analogii pomiędzy stanem nietrzeźwości (stanem po użyciu alkoholu) i stanem

¹⁶ Por. A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*. Tom I., s. 45 i n.

¹⁷ Por. Uzasadnienie postanowienia TK z dnia 17 grudnia 2012 r. (P16/12), OTK-A 2012, nr 11, poz. 142.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, Lex/el. nr 257849.

¹⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 31 maja 2011 r., V KK 398/10, Lex/el. nr 848186, wyrok SN z dnia 3 grudnia 2014 r., II KK 219/14, Lex/el. nr 15667466 oraz wyrok SN z dnia 4 października 2013 r., IV KK 136/13, OSP 20014, nr 5, poz. 50.

²⁰ Ustawa musi określać zachowanie zabronione w taki sposób, aby można było jednoznacznie odróżnić typy zachowań zabronionych przez ustawę od zachowań niezabronionych (funkcja zewnętrzna określoności czynu) oraz żeby można było wzajemnie odróżnić od siebie poszczególne typy czynów zabronionych (funkcja wewnętrzna określoności czynu). A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*. Tom I., s. 39 i n.

²¹ Tamże.

²² Por. A. Grześkowiak, w: A. Grześkowiak (red.) K. Wiak (red.) i in. *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa 2021, s. 19.

w jakim znajduje się kierujący pojazdem mechanicznym po zażyciu innego rodzaju substancji psychoaktywnej, stała się konieczność zasięgnięcia wiadomości specjalnych celem dokonania kwalifikacji określonego zachowania. O wiadomości te organy ścigania zwracały się (i zwracają w dalszym ciągu) do instytutów naukowych, zgodnie z wymaganiami procedury karnej²³. Doszło więc nie tylko do wysoce wątpliwej z punktu widzenia bezpieczeństwa prawnego obywateli sytuacji, gdy o kwalifikacji prawnej decyduje sąd, a nie ustawodawca, co ma miejsce w przypadku np. występowania klauzul generalnych lub znamion nieostrych, ale także do sprzecznego z podstawowymi zasadami odpowiedzialności karnej przeniesienia decyzji o postawieniu zarzutu popełnienia przestępstwa na biegłych sądowych – w tym przypadku biegłych toksykologów. Tak bowiem należy traktować zasięgnięcie dowodu z opinii biegłych nie tylko na okoliczność, jaki środek psychoaktywny i o jakim stężeniu znajdował się w organizmie kierującego pojazdem, ale również dla wskazania czy ów środek – ze względu na stężenie – powoduje zakłócenie zdolności psychomotorycznych w taki samy stopniu jak alkohol o stężeniu do 0,5 promila lub powyżej. Niestety, tego rodzaju praktyka akceptowana jest przez sądy powszechne, które nie dostrzegają niebezpieczeństwa w oddawaniu w ręce biegłych decyzji skutkujących bardzo poważnymi konsekwencjami, nie tylko o charakterze karnym.

Powstaje pytanie, jak temu zaradzić? Skoro odwoływanie się do podobieństwa działania danego środka psychoaktywnego i alkoholu sprzeczne jest z zasadą *nulum crilen sine lege stricta*, to sposobu rozgraniczenia znamion typu czynu zabronionego z art. 87 § 1 k.w. i z art. 178a § 1 k.k. należy poszukiwać być może na innej drodze wykładniczej. Oczywiście, będzie to utrudnione, ponieważ nie ulega wątpliwości, że ustawodawca popełnił błąd wprowadzając do porządku prawnego przepis kryminalizujący zachowanie opisane już znamionami typu czynu zabronionego w art. 87 § 1 k.w., nie wskazując wystarczająco jasnych i precyzyjnych kryteriów ich różnicowania. Przede wszystkim jednak naruszając zasadę *lex stricta*, zagroził bezpieczeństwu prawnemu obywateli, co powinno doprowadzić do eliminacji takiego stanu prawnego z porządku konstytucyjnego państwa. Podejmowane w tym kierunku próby okazały się jednak nieskuteczne! Trybunał Konstytucyjny nie dostrzegł oczywistej sprzeczności obowiązującej regulacji prawnej nie tylko z zasadą demokratycznego państwa prawa, ale nawet z samą zasadą legalizmu. Postanowieniem z dnia 17 grudnia 2012 r. umorzył bowiem postępowanie i nie udzielił odpowiedzi na pytanie SR w Chorzowie, czy przepisy art. 87 § 1 k.w. i art. 178a

²³ Przepis art. 193 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.) stanowi, że *Jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych.*

§ 1 k.k. są zgodne z konstytucyjnymi zasadami państwa prawa, legalizmu oraz spełniają warunek proporcjonalności²⁴.

Dotychczas stałem na stanowisku, że w wyniku błędu ustawodawcy w obecnym stanie prawnym nie jest możliwe wyznaczenie granicy pomiędzy wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. i występkiem z art. 178a § 1 k.k. Biorąc jednak pod uwagę konsekwencje wynikające z orzecznictwa SN, który nie chce dostrzec nie tylko błędu w porównaniu działania alkoholu i pozostałych substancji psychoaktywnych, ale przede wszystkim tego, jak stanowisko to wpływa na praktykę wymiaru sprawiedliwości, zdecydowałem się odstąpić od powyższego poglądu o tyle, że postanowiłem znaleźć możliwość takiej wykładni przepisów art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w., która dałaby się pogodzić z zasadami odpowiedzialności karnej o podstawowym znaczeniu w demokratycznym państwie prawa.

Odpowiadając na pytanie, czy istnieje wykładnia znamion typu czynu zabronionego z art. 87 § 1 k.w. i z art. 178a § 1 k.k. możliwa do zaakceptowania, a jednocześnie pozwalająca odpowiedzieć na pytanie, czy są to „czyny przepołowione”, należy powiedzieć, że pewnych wskazówek w tym względzie dostarczył sam ustawodawca nowelizując ustawy *Kodeks karny* oraz *Kodeks wykroczeń* w dniu 27 września 2013 r.²⁵ Mowa o częściowej depenalizacji zachowań polegających na prowadzeniu innego pojazdu, niż mechaniczny na drodze publicznej, w strefie zamieszkania albo w strefie ruchu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. W wyniku wspomnianej nowelizacji, uchylony został art. 178a § 2 k.k., a dotychczas objęty nim zakres penalizacji przeniesiony został do art. 87 § 1a k.w. W zamiarze ustawodawcy przepis ten miał stanowić typ kwalifikowany w stosunku do typu czynu zabronionego z art. 87 § 2 k.w., na co wskazuje w sposób jednoznaczny zaopatrzenie go wyższą sankcją. Nie ulega również wątpliwości, że racją różnicowania obu tych przepisów jest wyższy poziom bezprawia zachowania opisanego w art. 87 § 1a k.w., wynikający z wyższego stopnia niebezpieczeństwa, jakie stwarza osoba znajdujący się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem

²⁴ Sąd Rejonowy w Chorzowie orzekając w sprawie II K 896/11, wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym czy:

- 1) art. 178a § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, ze zm.; dalej: k.k.) i art. 87 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2010, Nr 46, poz. 275, ze zm.; dalej: k.w.) w zakresie, w jakim nie definiują znamienia „stan pod wpływem środka odurzającego” oraz „stan po użyciu podobnie działającego [do alkoholu] środka” są zgodne z art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji;
- 2) art. 87 § 1 k.w. rozumiany w ten sposób, że penalizuje zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu w ruchu lądowym przez osoby, w których organizmach stwierdzono obecność środka działającego podobnie do alkoholu pomimo, że środek ten w czasie prowadzenia pojazdu nie ma żadnego wpływu na zdolność kierującego do jego prowadzenia jest zgodny z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Por. postanowienie TK z dnia 17 grudnia 2012 r (P16/12), OTK-A 2012, nr 11, poz. 142.

²⁵ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1247).

podobnie działającego środka w stosunku do tej, która na drodze publicznej, w strefie zamieszkania albo w strefie ruchu prowadzi inny pojazd niż mechaniczny po użyciu alkoholu, albo środka działającego podobnie do alkoholu.

Niezależnie od tego, że zabieg ten wzbudza wątpliwości również z punktu widzenia zasady *lex certa*²⁶ wskazuje, że ustawodawca terminem różnicującym oba typy czynów zabronionych uczynił wyrażenie przyimkowe „pod wpływem”, kwalifikujące zachowanie opisane w art. 87 § 1a k.w. Pogląd taki przenieść można na grunt art. 87 § 1 k.w. i art. 178a § 1 k.k., w których to przepisach również posłużono się wyrażeniami „po użyciu” i „pod wpływem”. W rezultacie, o surowszej kwalifikacji prawej z art. 178a § 1 k.k. decydowałoby to, że prowadzący pojazd mechaniczny znajdował się pod wpływem środka odurzającego, a nie po jego użyciu. Pozostaje oczywiście pytanie, czy jest to wystarczające dla dokonania takiego różnienia?

Wyrażenia „pod wpływem” i „po użyciu” są bowiem wyrażeniami bliskoznacznymi i brak jest ich legalnej definicji. W takim przypadku konieczne jest sięgnięcie po inne metody wykładnicze, stosowane powszechnie dla odkodowania znaczenia wyrażen ustawowych²⁷. Skoro brzmienie obu wyrażen nie daje wystarczających podstaw do wysunięcia wniosku o różnym stanie sprawcy znajdującego się pod wpływem określonego środka, należy sięgnąć do wykładni systemowej oraz funkcjonalnej. Nie zagłębiając się w tę problematykę należy jeszcze raz zwrócić uwagę, że intencją ustawodawcy było wyrażenie kwalifikowanego bezprawia w znamionach typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k. Jeżeli dla jej wyrażenia posłużenie się terminem „środek odurzający” okazało się irrelewantne, zaś termin „pod wpływem” posiada pewien potencjał różnicujący w stosunku do wyrażenia „po użyciu”, termin ten należy poddać wykładni z punktu widzenia celu, dla którego został użyty w treści art. 178a § 1 k.k.

Rezultat wykładni systemowej, jak i subiektywno-historycznej²⁸ pozwala wysunąć wniosek, że termin „pod wpływem” miał posłużyć dla wyrażenia bardziej zaawansowanego stanu intoksykacji w relacji do stanu „po użyciu”. Wynik ten nie odbiega od wykładni językowej, bo jakkolwiek terminy te są bliskoznaczne, to jednak nie mają takiego samego znaczenia, a intuicyjnie termin „pod wpływem” ma mocniejsze, bardziej „opresyjne” zabarwienie. Na tej podstawie można twierdzić, że ten, kto znajduje się pod wpływem danego środka w większym stopniu zagraża

²⁶ Ustawodawca nie powinien wprowadzać przepisów zawierających znamiona trudne do wskazania granicy dzielącej typy czynów zabronionych, zwłaszcza w sytuacji, gdy zabieg taki był w istocie zbędny. Bliżej na ten temat: R. A. Stefański, *Prowadzenie pojazdu niemechanicznego w stanie nietrzeźwości – ponownie wykroczeniem*, Paragraf na Drodze, 2013, nr 12, s. 18.

²⁷ Por. A. Grześkowiak, w: A. Grześkowiak (red.) K. Wiak (red.) i in. *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa 2021, s. 26. A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*. Tom I., s. 46 i n.

²⁸ Celem wprowadzenia art. 178a k.k. było radykalne zaostrenie odpowiedzialności karnej. Por. Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Sejm RP III Kadencji (druk sejmowy nr 1019), tekst dostępny na stronie: <https://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/druk?OpenAgent&1019>

bezpieczeństwu innych osób, niż kierujący pojazdem będący tylko po użyciu substancji działającej podobnie do alkoholu. W rezultacie – ponieważ zamiarem ustawodawcy było stworzenie typu czynu zabronionego „nadrzędnego” nad wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. – można wyrazić pogląd, że prowadzący pojazd mechaniczny, który znajduje się pod wpływem substancji psychoaktywnej, bardziej zagraża innym uczestnikom ruchu komunikacyjnego, co jednak powinno zostać potwierdzone stosownym dowodami. Stając na gruncie teorii o zupełności systemu prawa karnego, niedopuszczającej istnienia tzw. luk w prawie, wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. oraz występki z art. 178a § 1 k.k. można uznać więc za czyny przepolowane. Trudno jednocześnie pominąć, że taki pogląd do pewnego stopnia godzi w funkcję gwarancyjną prawa karnego, gdyż to nie ustawodawca będzie decydował o poniesieniu surowszej odpowiedzialności za określone zachowanie. Decyzję w tym względzie można oddać jednak wyłącznie w ręce wymiaru sprawiedliwości.

Przechodząc do szczegółów propozycji, w jaki sposób zapobiec obecnej praktyce polegającej na dopuszczaniu dowodu z opinii biegłych celem udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy wykryty w organizmie środek ogranicza w takim samym stopniu zdolności psychomotoryczne, jak alkohol o stężeniu do 0,5 lub powyżej 0,5 promila, należy stwierdzić, że w aktualnym stanie prawnym niemożliwa jest całkowita rezygnacja z opinii toksykologicznej. Organ procesowy mógłby jednak dopuścić taki dowód jedynie dla ustalenia, czy sprawca znajdował się po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, a więc czy w jego organizmie znajdowała się określona substancja w ilości mogącej ograniczać zdolności psychomotoryczne. W świetle obowiązujących zasad irrelewantny z karnoprawnego punktu widzenia jest stan organizmu wywołany zażyciem substancji psychoaktywnej niepowodujący chociażby ich ograniczenia, to jednocześnie brak jest podstaw do ustalania minimalnego stężenia tego środka w organizmie. W konsekwencji należy przyjąć, że w tym zakresie obowiązuje zasada „zero tolerancji”. Z oczywistych powodów do odpowiedzialności za wykroczenie nie może zostać pociągnięty kierujący pojazdem, w którego organizmie stwierdzono wyłącznie nieaktywny metabolit. Skoro ustawodawca karalnym uczynił stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, nie ulega wątpliwości, że stan ten może mieć miejsce tylko wówczas, gdy w chwili czynu środek ten występuje w formie aktywnej.

Pytanie, z jakim organ procesowy zwracałby się do biegłych nie mogłoby jednak dotyczyć alternatywnych stanów intoksykacji środkami różnymi od alkoholu, tzn. czy sprawca znajdował się po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, czy też pod jego wpływem. Należy bowiem jeszcze raz powtórzyć, że o ile nauka prawa dopuszcza możliwość sądowej oceny znamion nieostrych oraz klauzul generalnych, to wykluczone jest oddanie interpretacji znamion typu czynu zabronionego w ręce innych podmiotów, w tym wypadku biegłych. W rezultacie doktryna oraz judykatura musiałaby wypracować stanowisko wskazujące kryteria

stanu pod wpływem środka odurzającego. Trudności, jakie niewątpliwie wystąpiłyby z ich sformułowaniem, a będące wynikiem błędnej decyzji ustawodawcy, który wprowadzając nowy typ czynu zabronionego, dokonał tego z naruszeniem fundamentalnych zasad prawa, muszą zostać jednak przewyżczone. Taki sposób postępowania stanowi bowiem jedyną, dopuszczalną alternatywę dla obecnej praktyki wymiaru sprawiedliwości. Warto wspomnieć, że Sąd Najwyższy dostrzegając zapewne słabość teorii o analogicznym działaniu alkoholu i innych substancji psychoaktywnych zwracał już uwagę na potrzebę uwzględnienia wszelkich dowodów w procesie oceny, czy sprawca znajdował się pod wpływem środków odurzających²⁹. Oddanie w ręce sądu wyłącznej oceny, czy dany czyn wyczerpuje znamiona przestępstwa, nie jest więc szczególnie nowatorskie, choć może rodzić kontrowersje w świetle obecnej praktyki orzeczniczej.

Mam oczywiście świadomość, że pogląd ten burzy ugruntowany od przeszło dwóch dekad sposób postępowania w przypadku ujawnienia czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu pod wpływem narkotyków. Jego utrwaleniu sprzyjała sprzeczna z prawem praktyka „wyręczania się” biegłymi przez organy procesowe, co ma także i swoją słabą stronę. Taki sposób postępowania jest wysoce dysfunkcyjny. Niezbędne w każdej sprawie opinie są czasochłonne i stosunkowo drogie. Konsekwencją tego jest swoisty oportunistyczny organów ścigania, które niezbyt chętnie ujawniają przypadki, w których prowadzący pojazd był pod wpływem narkotyków. Zaproponowana powyżej koncepcja ma zaś tę zaletę, że postępowanie w takich przypadkach byłoby prostsze. W dalszym ciągu organy ścigania zmuszone byłyby zasięgać wiadomości specjalnych w każdej sprawie, tym niemniej informacja, o którą zwracałyby się do biegłych, dotyczyłaby tylko rodzaju środka (środków) oraz jego stężenia w organizmie, a także czy środek ów występował w formie aktywnej w chwili czynu. O tym, czy sprawcy postawić zarzut popełnienia przestępstwa, czy wykroczenia, decydowałby organ prowadzący postępowanie przygotowawcze. Postępowanie takie byłoby więc prostsze i tańsze, ale przede wszystkim nie naruszałoby w sposób tak drastyczny, jak obecnie, konstytucyjnych zasad odpowiedzialności karnej.

Bibliografia

1. Bogdan, G. (2008). W: Zoll A. (red.), *Kodeks karny, Część szczególna*, Tom II. Wolters Kluwer.
2. Budyn-Kulik, M. (b.d.). *Komentarz do art. 87 Kodeks wykroczeń*. Lex/el.
3. Girdwoyń, P. (2012). Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, (4).
4. Grześkowiak, A., Wiak, K. (red.). (2021). *Kodeks karny. Komentarz*. C.H. Beck.

²⁹ Por. postanowienie SN z 31 maja 2011 r., V KK 398/10; Lex/el. nr 848186 z glosą krytyczną A. Skowrona.

5. Huminiak, T. (2004). Stan „pod wpływem środków odurzających” i stan „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu”. *Paragraf na Drodze*, (11).
6. Huminiak, T. (2005). Pojęcia „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający” kolejne uwagi. *Paragraf na Drodze*, (5).
7. Huziuk, Z. (1980). Aktualne problemy narkomanii w Polsce. *Problemy Praworządności*, (1).
8. Kała, M. (2004). Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy. *Paragraf na Drodze*, (11).
9. Pawlik, P. (2014). *Znamiona ilościowe w procesie kontrawencjonalizacji w kontekście zasady nullum crimen sine lege – wybrane zagadnienia*. Studia prawnicze: rozprawy i materiały. Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.
10. Radecki, W. (2016). W: M. Bojarski, W. Radecki (red.), *Kodeks wykroczeń, Komentarz*. C. H. Beck.
11. Radecki, W. (2012). Kategoryzacja czynów zabronionych pod groźbą kary w prawie polskim, czeskosłowackim, czeskim i słowackim. *IUS NOVUM*, (2).
12. Redo, S. (1979). *Narkomania. Aspekty prawnokarne i kryminologiczne*. Wydawnictwo Naukowe UMK.
13. Skowron, A. (2006). O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia, związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu. *Paragraf na Drodze*, (2).
14. Skowron, A. (2007). Jeszcze raz o problemie braku rozgraniczenia znamion „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający” w kontekście badań laboratoryjnych materiału pobranego od kierowców. *Paragraf na Drodze*, (11).
15. Skowron, A. (2009). O (nie)racjonalnym ustawodawcy i (nie)skutecznym prawie. *Paragraf na Drodze*, (8).
16. Skowron, A. (2012). Problem powracający jak bumerang, czyli ponownie o środkach działających podobnie do alkoholu. *Paragraf na Drodze*, (8).
17. Stefański, R. A. (2005). *Wykroczenia drogowe. Komentarz*. Wolters Kluwer.
18. Stefański, R. A. (2007). Środek odurzający w rozumieniu Kodeksu karnego. *Paragraf na Drodze*, (4).
19. Stefański, R. A. (2013). Prowadzenie pojazdu niemechanicznego w stanie nietrzeźwości – ponownie wykroczeniem. *Paragraf na Drodze*, (12).
20. Stefański, R. A. (b.d.). *Komentarz do art. 178a Kodeksu karnego*. Lex/el.
21. Zoll, A., Wróbel, W. (red.). (2007). *Kodeks karny. Część ogólna*. Tom I. Wolters Kluwer.

Orzecznictwo

1. Uchwała 7 sędziów SN z dnia 15 lutego 1973 r. (VI KZP 78/72), OSNKW 1973, nr 5, poz. 57.
2. Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007 r. (IKZP 36/06), OSNKW 2007 r., nr 3, poz. 21.
3. Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, Lex/el. nr 257849.
4. Postanowienie SN z dnia 31 maja 2011 r., V KK 398/10; Lex/el. nr 848186.
5. Postanowienie TK z dnia 17 grudnia 2012 r (P16/12), OTK-A 2012, nr 11, poz. 142.
6. Wyrok SN z dnia 4 października 2013 r., IV KK 136/13, OSP 20014, nr 5, poz. 50.
7. Wyrok SN z dnia 3 grudnia 2014 r., II KK 219/14, Lex/el. nr 15667466.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. *o zmianie ustawy – Kodeks karny* (Dz. U. Nr 48, poz. 548 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. *o przeciwdziałaniu narkomani* (t. jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1939).
4. Ustawa z dnia 27 września 2013 r. *o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2023 r., poz. 1247).

* * *

The problem of distinguishing between the type of criminal act under Article 178a § 1 of the Criminal Code and Article 87 § 1 of the Misdemeanor Code

Abstract

The problem of distinguishing between elements of the type of criminal act under Article 87 § 1 of the Misdemeanour Code and Article 178a § 1 of the Criminal Code is one of the more controversial ones due to the lack of a clear indication of the criterion for the distinction between the two. Departing from the previous view of the impossibility of determining whether the act of driving a motor vehicle under the influence of a psychoactive substance other than alcohol bears the attributes of a crime or a misdemeanour, the author presents the concept of distinguishing between the two types of criminal acts on the basis of the evaluation of all the evidence, while restricting the scope of evidence produced by expert witnesses.

Key words

Driving a vehicle, a psychoactive substance other than alcohol, state after using a drug with a similar effect to alcohol, a state under the influence of a drug, toxicological opinion.